РОЗП'ЯТТЯ

Вечоріло. Перед воротьми шпитмлів жовнір на парті міряв завзято одну й ту саму лінію задеревені— лими ногами й обмерзлими очима, що їх витріщував перед себе, як половик під кришею руїни.

Перша з двох брам цвинтарної шопи, ударена знутра, розхилилася і виявила ліс домовин. Скрипучі половини ні шли на боки. Постоявши добру хвилю, аж воздух освіжів, перший увійшов у сю кліть молодий священик, за ним — церковна прислуга, а тоді вже з непритомним квилінням грянула туди темна юрба людей.

Кімната була низька, в одній стіні віконце пущене в хи— жину вартівника, а заслонене брудним рушником. Над ніконцем червонів ярмарочний богомаз із Христом на смертнім дереві — під його ногами горіло курне чистилище, розгойдане на всі чотири вітри вселенної. А там, як оком глянь, померше військо дітей, майже самих дітей — декотрі деревища розкриті, інші цвяхами кріпко поприбивані, ще й зі зловіщими написами наверху, а декотрі нриложені кришею злегка й косо, аж крізь щілки якісь страховинні обриси маячіли під заплакане світло свіч...

Донька, ще дитина, мозольно вкривала труп матері, дві перемітки клала замість фоти, тонкою хусткою завила і олову, на мертві руки поклала мережаний платочок. Понамітувала на неї лудиння гідне, щоби на Боже судище встала як ґаздиня, а тільки тоді, сягнувши в глиб своєї утрати, заплакала жалібно, як та худенька, перемерзла птичка на зорі:

— Ий, добриничко моя добренька, порадонько моя одненька... мамочко моя щирозлітная...

Між тим на одну труну налягла своїм довгим тілом якась жінка з-під Бучача і кричала з усіх сил, як при родах, аж шкіра на її лиці здавалася тріскати:

— Доньцю моя, доньцю! Парасочко моя, Парасочко! Небого моя, небого! Куди я тебе привела? Пробі, люди!

Хитала дико головою в чорних повісмах волосся, поки не охрипла зовсім і не осунулася, як те підрізане ножем бодяче.

А священик співав — одноманітні вібрації його голосу подібні були плюскотові нічного дощу або тужливим пісням, якими матері вколисують дітей у теплі своїх лон.

— О кто не возплачет чадо моє, єже от житія сего плачевноє твоє преставленіє? О чадо! Кто не возплачет, зря твоє ясноє лице увядаємо?

— Не пхайтеся, не стайня! — захарчав рябощокий старший брат і буркнув злісно якусь навіжену бабу, що ліктями та зажженими, як у вовчиці, очима здобувала дорогу серед похоронної глоти.

— О, пустіть! Сусе Христе, пустіть!

Злопотіли у повітрі чиїсь дзьобаним мачком шиті рукави, чиїсь тяжко порепані руки, що оборонялися з усіх спромог, і жінка облітала вже на священика, що поглянув на неї злякано, мов збуджений з трансу, в який кинув його душу власний напів, рівний, як хода маятника.

— Цитьте, цитьте, бабо! — сердито вмішався дяк.— Певно, вже ваше вночі поховали! Все одно, що вітра в полі шукати!

— Преміненіє скорбящих, ратуємих мире, обуреваємих отишіє, спасай град і люди...

Жінки, що з цікавості прийшли на знакомі похорони, а не годні були у солодкій духоті стояти, розмовляли під шопою впівголоса:

— Той, що на войну, то з мусу, а то дитина невинна та й пішла в чужий край умирати...

— Саме найліпше, стрийно, умирає.

— Той Палажчин Никольцьо то такий був кучерявий, гей би золотар перстенчики по головці йому повикочу— іі.їм. Як вийшов у садок, світив іздалеку.

— Або Гануська братихи... Вже на божій дорозі, а ще пряде бесіду між нами: "Йдеш від нас, Ганнуню, у таку іиму, сніговій? Сама будеш у землі, в червоній водиці плавати?"

А вона: "Для чого сама? Там вже багацько наших дітей поклали, буду і я".

— Веселеньке було та веселеньке вмерло.

— А он дивіть, Василишко, той хлоп, що йому жінка перед пушенням при злогах вмерла. Дав він меншеньке дівчатко до шпиталю, незагодя приносить, сирота, хлопчика: будете вкупці, каже, жити...

— Вже вони там нажиються!.. Та ж се голод, кумко, голод, аж вишкірився... їсточки б побільше, а вони лікарства! Не одно чистов кервов від тих медицинів псячих йде...

Колихали хмурими головами, затурбовані, наче млиновий камінь на груди їм увалився, але не спускали очей і того, що діялося всередині.

— В скиніях Святих да вселиться і с праведними сомричтет,— співав священик, блідий, як рядно, від гірко— і и почувань і тяжкого духу.

Побіля його молодичка з хлопчиком на руках, гарна, як весна в заранню, гойдала дитя і говорила шепотом поміж пестощі:

— Чіча, Івануню, ай, ляля мерленька лежить!

Воно стискало в руці рубець маминої пазухи і подавалося цілим тільцем взад.

— Як встане, зараз Отченаш говоре... таке цікаве! — пишалася мама перед сусідками.

— Слава Йсу!

— Навіки слава!

— Нема нині? Не принесли моєї Оленки? — питала служаку задихана міщанка в пасованій чорній ватівці. Смагляве лице сеї нової гості брало за серце гострим, чк заграва, рум'янцем тривоги. (Послідні отеє гроші роздаровувала вона прислузі за се, що її з дня на день заспокоять...)

— То кажете, пане Онофер, не було Оленки, направду? Аби-сте ся добре додивляли, мої злотні!

Клала щось на поспіхах у руку служащого, легко стулену.

— Оставите дітей прійти ко мні, їх же єсть нобою бабам доокола а вже зокрема "Онофрови".

— Гостіть здоровенькі! — гукнув з гумором хромолабий, кивнув їй ласкаво головою і, як тільки обернулася йти, засміявся, ніби цап, із таємним змислом.

— Оставите дітей прийти ко мні, їх же єсть царство небесноє...

Священик виходив уже стежкою на цвинтар, хрестами, як молодим лісом, згуста засіяний та уклепаний, мов тік. За ним розлігся крик — Господи, який крик! Вийшов дяк з кадильницею, до гурту пристав і сей з хоругвою, де сіяв образ воскресшого Бога. З рейвахом грянула жонота і в небо піднеслося проти заходового вітру материнське голосіння, семи мечами гострими пробите.

— Тетянко моя, Тетянко! Сонічко моє золоте-е! Куди ж ти ся вибираєш проти ніченьки темненької?

— Іванку мій, Іванку, подивися з Карпатів, твій господарик у глинку йде... (Так заводила, що цуд...)

— Со Святими... упокой...— переплітала отсі голосіння церковна пісня похоронна, от як м'ятка, ласкавець і барвінок переплітають чорну ілю.

— Та я сама однейка, та я однейка, як у воді... Такі дітойки... такі вірнейкі...— вже не голосила, йно харчала, як коли б їй хто здушив горло петлею, якась баба з Полісся, накрита міхом і спотворена від розпуки.

Три старухи в один ріст, мов Парки, палицями шукали дороги перед собою, сліпі від слів:

— Братуненьку, ратівнику, годовальнику...

В червоних хустах, фоти гей огонь, запаски — сонце скупане у крові — се заводить Гуцульщина.

— Гу! І голосять же ті гулани з гір, аж зябно слухати! Ніби вітром полонинським по сорочці цвяхає! — говорив 'іо себе вірлоокий дід, що сидів на камені край кладовища, накутаний, темний і зловорожий, як древній монастирський мдушник.

Якась спізнена жінка несла попри нього погрібавне мисчатко з коливом і з суканою свічечкою проміж зерно, і о дід переймив її та попросив жінку за простибіг. Тоді ж відкашляв старий клекіт у грудях і загукав хрипло та голосно, тряс із вітром буйною головою:

— Від неволі проклятої, від недуги зрадливої, від смерті в чужиноньці далекій сохрани нас, Господи!

Труни ж носять і носять, а поки їх принесуть всі до і цільної ями, священик на сугорбі засніженої глини і замінні спочутливо в сторону грабарів, що стояли у мілкій інглибині та відвалювали набік груду:

— Щось не йде лопата в землю... Була сила та на Гмінді сплила, а?

— А-я, єгомость! Дома-смо полишали маєтки, а тут на лободі умираєм. Така тверда земля, псямать, що джаганами мус лупити.

Червона вода підносилася бульками, і дно ями блистіло від неї металічно. Мілка струя підступала злегенька, гладко опливала рів, і видно було, як посувалися у ній ниповижні хмари. Грабарі приймали домовини на розпростерті корчаві руки та клали одну на одній, у три верстви високо. Якась труночка схитнулася лагідно убік, кружляла хвилю, як качечка за ряскою,— і помчала втішно-запишано по рудій воді...

— Ой... ой! — закричали жінки та стали дико бити руками об поли кожухів.

— Ото-м тебе, синку, всокотила! — ридала мама над могилою.— Ото-м тебе в червоній воді, гей в оцоті, поклала! Будеш плавав, лебедику, до страшного суду!

Тим часом панотець мерз перед ямою, охлялий, згорблений дивно... Він співав, кропив і, як пільги натомленій душі, ждав кінця.

— Вже всі? — перекликнулися грабарі поміж собою.

— До одного.

— То ніби "шлюс"?

— Тобі ще не доста?

— Його ще не вмерло! — зареготався хтось з гурту, гей сич опівночі. Його завтра наднесуть!

— Славити Бога, вистане.

— За чвертку хліба з остяками буде й того!

Обтрусили малувато, приклепали лопатами тоту груду, ховаючи у кишені мідяки за простибіг.

Священик зняв фелон, віддав дякові і пішов живо крізь вибоїни до воріт. Злопотіли наново тверді полотна хоругов, і сяйливий, як сонце, Христос, одолівший смерть, з черленим прапором побіди в долоні, пробитій залізом, зняв понад людські голови свій діймаюче ясний лик... Ринули за ним, простоволосі, і йшли так по місячній полосі божеського видива, як той, що годен у пучину моря.

Над самітним урочищем, розмеженим стіною лісу від решти світа, злітав уже сумерек рутьманою зеленню і сріблом. Нестерпні солодощі розливалися у повітрі, як еметик, то священик збентеженим рухом втулював пожовкле лице в хустинку, напоєну каплею пахучої горівки. Він не йшов вже, йно біг.